

Міністерство освіти і науки України
Державна наукова установа
«Інститут модернізації змісту освіти»
Комунальний заклад «Кіровоградський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**Всеукраїнської науково-практичної
конференції, присвяченої 145-й річниці
від дня народження Григорія Ващенко**

Кропивницький
2023

УДК 37.091.3 : 37.018.7

*Рекомендовано до друку вченою радою
комунального закладу «Кіровоградський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»
(протокол від 28.03.2023 № 2)*

Виховання громадянина-патріота в умовах реалізації завдань концепції «Нова українська школа» : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конференції, присвяченої 145-й річниці від дня народження Г. Ващенко, 15.03.2023 / уклад. О.Е. Жосан. – Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. – 286 с.

Рецензенти:

Ярослав Галета, доктор педагогічних наук, професор;
Ольга Волошина, кандидат педагогічних наук.

Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Виховання громадянина-патріота в умовах реалізації завдань концепції «Нова українська школа», яка відбулася 15 березня 2023 року на базі комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського». Науковим, науково-педагогічним, педагогічним працівникам.

Матеріали опубліковані в авторській редакції

© КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023
© Жосан О.Е., автори статей, 2023

ЗМІСТ

Дмитрук В.І. Вступне слово.....	7
Бабак О.П. Інфомедійна грамотність на уроках української мови та літератури як складова виховання громадянина-патріота.....	9
Баранов О.І. Національно-патріотичне виховання в педагогічній концепції Григорія Ващенка.....	14
Барліт О.О. Теоретичні ідеї, погляди й практичний досвід Григорія Ващенка та Софії Русової щодо національного виховання дітей та молоді.....	17
Батюк Н.В. Патріотичне виховання як наскрізний вектор виховної роботи серед здобувачів освіти старшого шкільного віку та НУШ.....	21
Блажеєва О.Д. Національно-патріотичне виховання учнів в умовах Нової української школи.....	25
Бондар І.М., Келембет Л.І., Фляк О.О. Розвиток громадянської та соціальної компетентностей дітей та молоді в контексті Нової української школи.....	30
Вітковська О.Д. Виховання патріотизму в учнів / учениць Нової української школи на засадах педагогіки партнерства.....	36
Войтко В.В. Григорій Ващенко про виховання та патріотизм української молоді.....	41
Волошина О.С. Ідеї патріотизму в модельних навчальних програмах «Етика».....	48
Вороніна Г.Л., Чуркіна В.Г. Тренінг як дієва форма професійного розвитку педагога-патріота.....	53
Гладун В.В. Національний характер українців у поглядах Григорія Ващенка.....	58
Гончаренко А.М., Дятленко Н.М. Ознайомлення дітей дошкільного віку з рідним містом як основа патріотичного зростання.....	63
Добрянська О.М., Черненко І.О. Розвиток громадянських компетентностей на уроках математики в умовах воєнного стану.....	67
Довженко Т.О. Музейна педагогіка як засіб патріотичного виховання молодших школярів.....	72
Жосан О.Е. Основоположник української національної педагогіки.....	76

Список використаних джерел

1. Ващенко Г. Виховний ідеал. Підручник для Виховників, Учителів і українських Родин. Брюссель, 1976. 208 с.
2. Жовтянська В. Психологічні детермінанти амбівалентних проявів націоналізму та патріотизму. Психологічні науки: проблеми і здобутки. 2016. Вип. 9. С. 72-87.
3. Національна ідея модерної України. Мистецько-культурологічний проект / Автор проекту Антін Мухарський. К.: Український культурний фронт, 2017. 302 с.
4. Огієнко Іван, Ващенко Григорій. Усе на службу Україні / Упорядкув., прим. Л. Огнева. Всеукраїнська культурно-освітня асоціація Гуманної Педагогіки. Дніпро: Домінанта Прінт, 2020. 108 с.

УДК 372.015.31:172.15

Алла Гончаренко,
Наталія Дятленко
м. Київ

ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РІДНИМ МІСТОМ ЯК ОСНОВА ПАТРІОТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ

У доповіді розкривається формувальний етап наукового дослідження – побудова та апробація моделі ефективного використання соціокультурних, природних, історичних особливостей столиці задля становлення життєво компетентної особистості відповідального киянина.

Ключові слова: діти дошкільного віку, компетентність, патріотичне виховання, місто Київ.

The material reveals the formative stage of scientific research – the construction and testing of a model of effective use of socio-cultural, natural, and historical features of the capital for the formation of a competent personality of a responsible Kyivan.

Keywords: children of preschool age, competence, patriotic education, the city of Kyiv.

Національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства, про що свідчить створення Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015). Це комплексне бачення системи задля цілеспрямованої діяльності, що об'єднує зусилля органів державної влади та громадських організацій, сім'ї та освітніх

закладів. Заклади дошкільної освіти вибудовують зміст роботи відповідно до положень чинних програм, що укладаються на основі змісту Базового компонента дошкільної освіти, де зокрема йдеться і про елементи національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку: «...демонструє повагу любов до батьків, роду, держави, Батьківщини...громадянських цінностей. ...Проявляє особистісні якості у взаємодії з іншими людьми. ...Демонструє інтерес до національних цінностей свого народу..., має уявлення про місце кожної людини у соціальному середовищі; ...уявлення про себе як члена громади, суспільства..., емоційно відгукується на прояви краси у довкіллі, побуті та творах мистецтва...» [1]. Такий зміст обумовлюється віковими особливостями дітей, життєвим досвідом, соціокультурними, природничим умовами тимчасового чи постійного проживання дитини.

К. Ушинський одним з перших звернув увагу на потребу розвивати у дітей «інстинкт місцевості» – здатності бачити навколишнє середовище в контексті рідної природи, суспільства, культури. У різний час до принципів регіонального підходу та народності у педагогічній роботі зверталися педагоги-гуманісти: С. Русова, яка чітко визначила тісний зв'язок між патріотизмом та знаннями про рідний край; В. Сухомлинський, який створив симбіозом практичних досліджень та теоретичних висновків, визначивши шлях виховання любові до Батьківщини через любов до малої батьківщини – рідного краю.

Сутність понять «краєзнавство», «педагогічне краєзнавство», «патріотичне виховання» досліджували та розширювали Н. Побірченко, І. Бех, В. Матіяш, Н. Лисенко, Л. Семеновська. Зокрема І. Шумілова розкривала питання підготовки майбутніх учителів до керівництва педагогічно-краєзнавчою діяльністю учнів [2]. О. Лященко розкриває проблему патріотичного виховання засобами декоративно-ужиткового мистецтва [3, с. 209-212]. Як узагальнена потреба розвитку цього напрямку була створена Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді (2015). Покладаючись на багатогранні дослідження цього напрямку, було виявлено брак наукових розвідок щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з рідним містом, зокрема мегаполісом, яким є Київ.

Метою дослідження була побудова та апробація моделі ефективного використання соціокультурних, природних, історичних особливостей столиці задля становлення життєво компетентної особистості відповідального киянина.

Актуальність дослідження визначалася такими протиріччями: наявність унікальних історичних, природничо-кліматичних, соціокультурних особливостей столиці та ситуативне їх використання у педагогічній роботі вихователя закладу дошкільної освіти; усвідомлення педагогами потреби у долученні дитини-киянина до історії, традицій міста та стихійність чи уривчастість добору регіонального змісту; фрагментарна періодичність застосування регіонального матеріалу та відсутність у педагогічній роботі цілісного й систематизованого комплексного змісту. Бачення проблеми системного ознайомлення з Києвом та моделювання технологій педагогічного супроводу дітей дошкільного віку було неоднозначним: переважна більшість вихователів вважали за необхідне побудову такої роботи у межах закладу дошкільної освіти (81%), а 92% батьків переносили її на період шкільного навчання.

Зважаючи на новизну проблеми та неоднозначне ставлення до неї, дослідження проводилося за трьома напрямками: з дітьми, з педагогами, з батьками вихованців. Таким чином забезпечувалася інтеграція індивідуального, суспільного й родинного у прилученні дитини до самотутньої культури столиці.

Основна тактика базувалася з врахуванням компонентів життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку (емоційно-ціннісний, змістовий, діяльнісно-поведінковий) та критеріїв і показників сформованості стилю життя дошкільників в умовах єдності, розмаїття соціокультурного, природного середовища міста. Кінцевим результатом бачилися не знання, а пробудження інтересу до свого міста.

Застосовані методи становили цілісність двох напрямів: очні й вербальні та методи практичні [4]. Серед останніх важливим було творення дорослими соціокультурного ландшафту через власний приклад. У цьому випадку активно задіяний природний механізм розвитку дитини – наслідування. Підтримка у дітей інтересу до найближчого простору, сприяння в оволодінні моделями власних посильних внесків у поліпшення якості життя свого осередку, формування основ культури добросусідства, стимулювання інтересу до природного довкілля столиці, формування навичок природодоцільної поведінки – складові формувального етапу дослідження. В основу були покладені засади одного з напрямів гуманістичної педагогіки – педагогіки емпauerменту, сутність якої полягала у позитивному, емоційно піднесеному налаштуванні на діяльність та пізнання, культивуванні у дітей радості від можливості зробити внески у розвиток свого міста.

Обираючи зміст та методи роботи з дітьми, намагалися вийти за межі певною мірою штучно створеного буття у приміщенні та на території закладу дошкільної освіти. Увага дітей зверталася на широкий простір довкілля: вулицю, на якій знаходиться дошкільний заклад, парк, будинки та проблеми, що існують саме тут. Намагалися уникати жорсткої регламентації інформації та предметного центризму, а лише надавали орієнтири; педагогам пропонувалося обрати із запропонованого той зміст, що є соціально значимим, викликає у них живий відгук і разом з тим може зацікавити дошкільників. Обов'язковою умовою було врахування індивідуальних особливостей дітей щодо умов їхнього проживання, освітнього та матеріального рівня батьків, етнічної належності, характеру родини, її досвіду, віросповідання та ін.

Найбільшою популярністю користувалися такі форми роботи з дітьми, як спостереження та прогулянки у природному довкіллі, екскурсії, сюжетно-рольові та дидактичні ігри, перегляд фільмів, відвідування музеїв, виставок, проєкти із включенням широкого діапазону методів і прийомів. Зверталася увага на безпосереднє залучення дітей до корисної практичної діяльності, такої як благодійні акції, колективне створення панно чи малюнків, участь у екологічних та соціальних заходах і проєктах, елементарні досліди, експерименти, малювання об'єктів, складання карт, підбір ілюстрацій для альбомів, виготовлення гербаріїв. І лише за умови неможливості безпосередньої зустрічі з об'єктом чи явищем допускалося використання інформаційно-комунікативних технологій, фото та відео (відео мандрівки, віртуальні подорожі).

Робота з батьками та педагогами носила більшою мірою просвітницький характер і спрямовувалася на активізацію їхнього бачення себе як активних громадян і справжніх друзів свого міста. Від них вимагалось знати історію свого міста, показувати приклад внесків у створення соціокультурного ландшафту столиці, бути готовими разом з дітьми освоювати природні, культурні та соціальні феномени столиці. Для дітей вони мали бути порадиниками, фасилітаторами, інколи експертами і лише насамкінець – носіями інформації.

Зміст та процедура проведеного дослідження у тезах викладаються лише в загальному вигляді. За рамками залишилися дані констатувального та формувального етапів проведеного дослідження, що підтверджують результативність проведеного експерименту, детальний опис формувального етапу дослідження. У подальшому планується розширення тез до обсягу наукової статті, де буде представлено вищеназвані позиції дослідження.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://ezavdnz.mcfrr.ua/867838>
2. Шумілова І.Ф. Підготовка майбутнього вчителя до краєзнавчої роботи : навч.-метод. посібник. Бердянськ: Бердянський державний педагогічний університет, 2012. 279 с.
3. Лященко О. Патріотичне виховання, формування активності та загальної культури учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика : збірник наукових статей. Суми : НІКО, 2021. С. 209-212.
4. Максимова О.О. Ознайомлення дітей з суспільним довкіллям : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 175 с.

УДК 372.8

Олена Добрянська
м. Дніпро
Ірина Черненко
с. Черкаське Дніпропетровської області

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зроблено акцент на основних засадах формування громадянських компетентностей у здобувачів освіти. Наведено практичні форми та результати формування громадянських компетентностей на уроках математики.

Ключові слова: державна політика, сфера освіти, громадянські компетентності, формування компетентностей, освітній процес, національно-патріотичне виховання.

Emphasis is placed on the basic principles of the formation of civic competences among students of education. Practical forms and results of the formation of civic competences in mathematics lessons are given.

Keywords: state policy, sphere of education, civic competences, formation of competences, educational process, national-patriotic education.

Вступ. Розвиток громадянських компетентностей здобувачів освіти є провідною галуззю. Згідно з концепцією Нової української школи, основна задача вчителя полягає у формуванні нового громадянина – людини, яка повинна мати не лише знання, навички